

Rezumat

Cercetarea are ca scop prezentarea evoluției sistemului european de migrație pentru a oferi o mai bună înțelegere a contextului migratoriu actual la nivelul țărilor Uniunii Europene. Întrebarea de cercetare este: Cum au evoluat din punct de vedere cronologic și în profil teritorial stocurile de populație imigrantă din Europa? Metodologia presupune o analiză istorică și geodemografică a fenomenului migratoriu. Cercetarea evidențiază relația dintre ciclurile economice și nevoia structurală a capitalului european de utilizare a forței de muncă imigrante.

Cuvinte cheie: migrație internațională, sistem migratoriu, politici migratorii

Introducere

Anul 2015 a fost un an de cotitură privind politica europeană de migrație și azil datorită tragediilor umanitare petrecute la frontierele externe ale Uniunii Europene. Creșterea numărului de decese pe rutele maritime de deplasare ale refugiaților spre țările sud-europene a intrat în atenția presei și a coincis cu știrile privind fluxurile masive de migranți care au intrat în spațiul Schengen traversând frontiera sudică a Ungariei. În acest context problema migrației internaționale a fost prezentă pe agenda tuturor statelor europene în situația în care exista o suprasolicitare a capacităților de acordare a azilului politic pentru refugiații proveniți din zonele de conflict din Asia și Africa.

Înțelegerea mobilității populației trebuie analizată în contextul său istoric și geografic pentru a înțelege factorii globali care stau la baza migrației și pentru a elabora cele mai adecvate politici migratorii. Scopul acestui articol este de a prezenta etapele de constituire și evoluție a sistemului european de migrație odată cu accentuarea globalizării economiei mondiale după finalizarea celui de Al Doilea Război Mondial.

Teorie și metodologie

Migrația este un proces prin care o persoană se deplasează în spațiul internațional cu scopul de a-și schimba locul de muncă și rezidența permanent sau temporar. Sunt considerați migranți pe termen lung persoanele care rămân la destinație o perioadă mai mare de un an și migranți temporari persoanele care rămân mai puțin de un an la destinație. Spre deosebire de migranții internaționali care au de obicei motivație economică refugiații sunt persoane

---

¹ Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Geografie, Cluj Napoca, România, e-mail: petremaran@gmail.com

care fug din țara de origine datorită războiului, persecuțiilor sau dezastrelor naturale. Refugiații pot solicita azil în țările din Uniunea Europeană conform Convenției de la Geneva din anul 1951.

La nivelul societăților de adopție pe lângă beneficiile economice și demografice ale migrației se conturează și neliniștea față de acest fenomen care este perceput ca o suprasolicitare a sistemului de asigurări sociale și medicale, precum și o amenințare la identitatea națională pe fondul influxului populației străine. Dificultățile de integrare ale imigranților și asocierea migrației cu pericolul terorist este o realitate la nivel european, astfel că migrația este percepută în primul rând ca o problemă de securitate. În aceste circumstanțe complexe lucrarea propune o viziune istorică și științifică pentru a explica problematica migrației internaționale din țările Uniunii Europene.

Metodologia de cercetare a evoluției migrației la nivel european a presupus consultarea bibliografică pentru analiza istorică și metodologia geodemografică pentru a exprima corelația dintre imigrație și factorii economici. Datele și informațiile utilizate pentru analiză au fost descărcate de pe portalurile EUROSTAT și Organizația Internațională a Migrației. Datele statistice și cele spațiale au fost integrate într-o bază de date geografică care a permis realizarea analizei spațiale. Programul cu care s-a efectuat analiza exploratorie a datelor este ArcGIS Desktop. Cercetarea cantitativă a avut ca scop realizarea unor modele cartografice pentru a prezenta distribuția populației migrante din țările UE.

Rezultate și discuții

Era migrațiilor de masă a fost legată de dezvoltarea transporturilor, de revoluția industrială și agricolă. În perioada anterioară declanșării celui de Al Doilea Război Mondial, Europa ocupa poziția de lider economic și politic la nivel global, iar principalele fluxuri migratorii se dirijau dinspre vechiul continent spre lumea nouă. După Al Doilea Război Mondial a apărut o nouă conjunctură economică, politică și socială care a schimbat modelele migrației internaționale. Ca urmare a globalizării accentuate a economiei mondiale Europa a devenit un pol de atracție pentru imigranții internaționali. Expansiunea economică, încheierea tranziției demografice și lipsa forței de muncă ca urmare a celor două conflagrații mondiale au fost factorii principali ai acestei transformări.

În acest cadru general putem discuta despre constituirea sistemului european de migrație. Un sistem de migrație este definit ca două sau mai multe teritorii conectate între ele prin fluxuri și contrafluxuri de persoane (Faist, 2010, p. 65). Structura actuală a sistemului european de migrație este o consecință a relațiilor coloniale, ideologice, economice și de securitate dintre state.

Migrația după a doua conflagrație mondială înspre și din interiorul statelor europene poate fi caracterizată ca o deplasare dinspre periferie spre centru (Hammar, 2010, p. 47). Bazinele emigratorii s-au diversificat treptat deplasându-se progresiv spre regiuni și țări tot mai îndepărtate.

Evoluția postbelică a migrației internaționale din Europa a fost marcată de nevoia de forță de muncă a statelor din nord-vestul continentului. S-a plecat de la prezumția că forța de muncă poate fi folosită temporar și imigranții vor reveni în țările de origine. În această situație s-au dezvoltat și implementat programele pentru muncitorii invitați (*guestworker*). Acești muncitori au fost recrutați în faza inițială de către Elveția și Germania din țările sud-europene: Italia, Spania, Grecia și Portugalia, la care s-a alăturat ulterior Iugoslavia (Massey, și alții, 1998, p. 108).

În acest context de dezvoltare al capitalismului european s-au dezvoltat fluxurile migratorii dinspre fostele imperii coloniale spre Marea Britanie, Franța și Olanda. Marea Britanie a receptat imigranți din țările situate în sud-estul Asiei (India, Pakistan, Bangladesh), iar spre Franța s-au orientat fluxurile migratorii din nordul Africii (Algeria, Tunisia și Maroc). De asemenea în deceniul șase Turcia a exportat forță de muncă în Germania, Austria, Olanda, Belgia și Suedia pe baza unor acorduri bilaterale de tip "*guestworker*".

Migrația europeană de la mijlocul secolului XX a fost influențată și de procesele politice și mai ales de apariția "cortinei de fier". Pe direcția est-vest, dinspre statele socialiste spre cele capitaliste, au avut loc o serie de deplasări de populație cauzate de condițiile politice din blocul comunist. Cadrul legal de solicitare și acordare a azilului politic a fost reglementat de Convenția de la Geneva. În acest cadru al refugiaților politici se încadrează deplasările de populație dinspre Republica Democrată Germania spre Republica Federală Germania care au implicat 3,8 milioane de persoane de la crearea celor două state în anul 1949 și până la ridicarea zidului Berlinului în anul 1961 (López Palomeque, și alții, 2000, p. 191). De asemenea în perioada 1956-1957 aproximativ 194.000 de maghiari au emigrat în țările vest-europene trecând granița cu Austria, fugind din fața trupelor sovietice. În anul 1968 un nou val de refugiați (160.000 persoane) au părăsit Cehoslovacia îndreptându-se spre țările libere din Europa ca urmare a invaziei trupelor sovietice și a aliaților lor din Pactul de la Varșovia. Din Polonia au emigrat forțat în perioada 1980-1981 aproximativ 250.000 de persoane persecutate în perioada opoziției sindicatului Solidaritatea față de regimul comunist (Fassmann & Münz, 1994, p. 527).

În perioada 1945-1975 a existat o nevoie structurală a capitalului european de utilizare a forței de muncă imigrante (Cohen, 1987, p. 131). Reconstrucția economică după război a avut nevoie de o forță de muncă numeroasă, în plus pentru a menține rata profitului la cote ridicate trebuiau controlate pretențiile salariale prin constituirea unei "armate" de muncitori de rezervă. Imigranții sunt o forță de muncă foarte bună, compusă în general din persoane tinere, active, mobile, puțin conflictive și fără pretenții salariale mari. Posturile cele mai prost plătite și cele mai dificile au fost preluate de muncitorii imigranți, iar pentru ca aceștia să poată fi menținuți în poziție de subordonare și sciziune s-a utilizat sistemul "rotației membrilor". Acest sistem de exploatare a forței de muncă imigrante prevedea că muncitorilor străini le este permisă staționarea pe teritoriul statelor în care erau invitați să muncească doar o anumită perioadă de timp după care trebuiau să revină în țara de origine și să lase loc altor muncitori invitați.

Prin utilizarea intensivă la prețuri reduse a forței de muncă imigrante unele sectoare economice au reușit să se mențină profitabile pe perioadă îndelungată fără mari investiții în tehnologie. Această strategie de creștere economică a permis acumularea de capital și ulterior a favorizat investițiile în tehnologii performante care au dus în faza următoare la restructurarea forței de muncă prin concedieri și la creșterea salariilor.

Economia europeană a fost marcată în ultimul secol de perioade de dezvoltare accelerată în combinație cu perioade de recesiune cauzate de investiții riscante, surplus de capital și crize de supraproducție. Pentru a depăși efectul crizelor a fost nevoie de "muncitori-consumatori" care trebuiau să fie foarte productivi în fazele de expansiune economică și care au putut fi ușor concediați în fazele de recesiune. Deschiderea spre acest tip de beneficii economice oferite de utilizarea forței de muncă imigrante presupunea în primul rând politici migratorii bazate pe discriminarea muncitorii străini. Termenul folosit de angajatorii germani pentru această politică de imigrație este "*konjunkturpuffer*"² (Cohen, 1987, p. 132).

Faza de boom economic s-a încheiat în perioada 1970-1974 datorită crizei petrolului astfel că politicile migratorii s-au schimbat devenind restrictive în fața fenomenului imigrației. Totuși datorită faptului că receptarea forței de muncă străine în țările dezvoltate din Europa s-a făcut după două modele diferite au rezultat două tipuri distincte de înăsprire a politicilor imigratorii³. În țările germanice care au adoptat modelul *guestworkers* s-au luat imediat măsuri restrictive față de imigrație, astfel punctul de turmă în politica imigratorie s-a produs în anul 1970 în Elveția, în 1972 în Suedia și în 1973 în Germania. În Marea Britanie, Olanda și Franța în care imigrația s-a făcut prin repatrierea cetățenilor din fostele colonii schimbarea politicilor migratorii s-a produs treptat (Hammar, 2010, p. 51). În special în Marea Britanie și mai puțin în Franța s-au aplicat și politici de integrare a imigranților comparativ cu modelele restrictive adoptate în Elveția și Germania (Rystad, 1992, p. 1180).

Schimbarea strategiei statelor dezvoltate *vis-à-vis* de migrație a fost rezultatul a doi factori: (1) la nivel economic firmele au reușit creșterea profitului prin relocarea capacităților productive în afara economiilor naționale; (2) din punct de vedere politic și social există o serie de contradicții privind utilizarea muncitorilor străini (Cohen, 1987, p. 140). Avantajele economice inițiale de recrutare a forței de muncă străine s-au erodat la începutul anilor 1970 prin retehnologizare, automatizare și prin modernizarea agriculturii. Noile tehnici manageriale aplicate proceselor de producție au permis utilizarea forței de muncă din țările periferice prin delocalizarea industriei mai degrabă decât prin importul muncitorilor străini. Tehnologiile din domeniul comunicațiilor, controlul la distanță asupra capacităților productive, împreună cu dezvoltarea transporturilor de persoane și mărfuri au stat la baza acestui proces.

---

² *Konjunkturpuffer* înseamnă o soluție tampon în fața fluctuațiilor economice

³ Politica imigratorie se referă la regulile și procedurile care reglementează selectarea și admiterea cetățenilor străini (Hammar, 2010, p. 52).

Din punct de vedere politic și social o mare provocare pentru statele europene dezvoltate a însemnat decizia muncitorilor invitați de a nu reveni în țările de origine. După 1975 deși politicile erau restrictive față de venirea altor valuri proaspete de muncitori străini creșterea populației imigrante a continuat în țările vest-europene pe baza drepturilor de întregire a familiei și de obținere a azilului politic. Deteriorarea climatului economic în statele Europei Occidentale după criza petrolului din 1973 a prefigurat apariția conflictului rasial între populația nativă și imigrantă. Pe de altă parte străinii care se stabiliseră în număr mare⁴ în aceste state au constituit comunități etnice și au început să lupte pentru accesul la locuințe, educație, dreptul de vot și obținerea altor beneficii sociale.

Sfârșitul anilor 80 a adus o reconfigurare a sistemului migratoriu european pe fondul destructurării blocului comunist și creșterea mobilității populației pe direcția est-vest, dar și pe direcția sud-nord, doar că de data aceasta statele mediteraneene au devenit ținta noilor valuri de migrație. Treptat Spania, Italia, Portugalia și Grecia au trecut de la statutul de țări de emigrație la cel de țări de migrație. Fluxurile migratorii din nordul Africii, cele din America de Sud și parțial cele din Europa de Est s-au orientat spre aceste țări.

În toamna anului 1989 căderea zidului Berlinului a fost evenimentul simbolic al desființării sistemului comunist din Europa de Est. Ca urmare a acestui eveniment 344.000 de persoane au părăsit Republica Democrată Germania și s-au refugiat în Germania de Vest în primele două luni după eliminarea restricțiilor de trecere a frontierei (López Palomeque, și alții, 2000, p. 195).

La începutul anilor 1990 nici opinia publică și nici conducerile statelor din Europa de Vest nu erau favorabile stabilirii pe teritoriul lor a valurilor masive de imigranți din est. În fața reticenței occidentului față de fenomenul migratoriu potențialii migranți au căutat diferite strategii pentru a rămâne în statele dezvoltate. De exemplu în perioada 1990-1992 un număr de 325.900 cetățeni români au solicitat azil politic în statele din Europa Occidentală (Diminescu, 2009, p. 46). Creșterea cererilor de azil politic înregistrată în statele occidentale a fost consecința politicilor antiimigrație aplicate în perioada 1970-1980.

Migrațiile minorităților etnice din țările est-europene au completat tabloul destul de complex al migrației est-vest. State precum Germania, Israel, Ungaria, Grecia, Polonia, Finlanda și Rusia au politici migratorii etniciste (Michalon, 2009, p. 88). Germania a avut una dintre cele mai bine structurate politici migratorii cu caracter etnic. În perioada 1950-1993 aproximativ 3 milioane de etnici germani au imigrat în patria mamă, cei mai mulți din Polonia – 51,4%, din România – 17,5% și din fosta URSS – 24,6% (Fassmann & Münz, 1994, p. 526). Acești etnici germani au ajuns în Germania ca *Aussiedler* (emigranți) sau *Spätaussiedler* (repatriați) pe baza originii lor etnice, beneficiind de sprijinul statului german.

---

⁴ În 1970 Germania de Vest avea 3 milioane de străini; Franța 2,6 milioane; Elveția 1,1 milioane; Belgia 700 de mii (Fassmann & Münz, Patterns and Trends of International Migration in Western Europe, 1992, p. 461).

În perioada 1991-1995 un val masiv de refugiați, aproximativ 5,3 milioane de persoane și-au părăsit locuințele în urma războaielor de epurare etnică și a conflictelor armate din fosta Iugoslavie. În Europa de Vest au reușit să ajungă mai mult de un milion de persoane refugiate din care 700.000 de persoane au primit azil politic (López Palomeque, și alții, 2000, p. 197).

Transformările geopolitice la nivelul continentului european au amplificat procesele migratorii pe direcția est-vest pe măsură ce Uniunea Europeană s-a extins spre est. La data de 1 ianuarie 2014 în cele 28 de țări membre ale Uniunii Europene locuiau 17,9 milioane de persoane născute într-un alt stat membru decât în cel în care își aveau rezidența, la acestea se adăugau 33,5 milioane de persoane născute în afara spațiului UE⁵.

Începutul secolului XXI aduce în prim plan creșterea explozivă a populației imigrante din țările Europei de Sud spre care se dezvoltă curente migratorii din estul Europei, din nordul Africii și America Latină. Lipsa de experiență și inconsecvența politicilor migratorii din Spania, Portugalia, Italia și Grecia au avut drept consecințe creșterea imigrației clandestine și inserția muncitorilor străini în economia subterană. Perioada 2001-2008 a fost marcată de creștere economică și de nevoia de forță de muncă a statelor europene dezvoltate⁶, mai ales a celor sudice care aveau un sector economic informal amplu, capabil de absorbția acestor fluxuri.

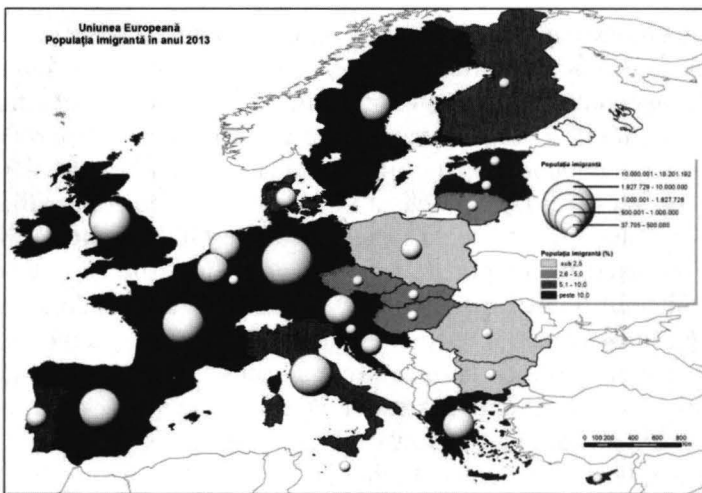
Migrația est-europeană s-a diversificat treptat la finalul secolului XX și a intrat la cumpăna dintre milenii într-o fază nouă de dezvoltare caracterizată de consolidarea rețelelor migratorii și amplificarea migrației internaționale a populației spre țările dezvoltate din vestul continentului. În anul 2008 românii ocupau în cadrul Uniunii Europene locul întâi în ceea ce privește mobilitatea populației, fiind urmați de polonezi și bulgari, iar dintre țările din regiune care nu aparțineau spațiului UE se înregistrau fluxuri importante de emigrație din: Albania, Ucraina, Turcia și Federația Rusă (Albertinelli, Knauth, Kraszewska, & Thorogood, 2011, p. 18).

Analiza populației imigrante în țările Uniunii Europene în anii de după criza economică, care a debutat în decembrie 2007, permite o serie de concluzii legate de transformările sistemului european de migrație. Aceste transformări recente trebuie corelate cu stadiile evolutive anterioare ale sistemului pentru a avea o panoramă completă asupra evoluției fenomenului. Având în vedere faptul că în afară de Elveția și Norvegia toate celelalte state europene cu tradiție imigratorie fac parte din UE am analizat distribuția spațială și evoluția stocurilor de populație străină la nivelul acestei structuri suprastatale.

---

⁵ Sursa EUROSTAT

⁶ În perioada 2003-2007 în țările europene membre ale OECD s-au creat 20 de milioane de locuri de muncă, iar rata șomajului a scăzut de la 9,1% la 6,9% (OECD, 2009) .

Figura 1. Populația imigrantă din Uniunea Europeană în anul 2013

Sursa datelor: EUROSTAT (<http://ec.europa.eu/eurostat>)

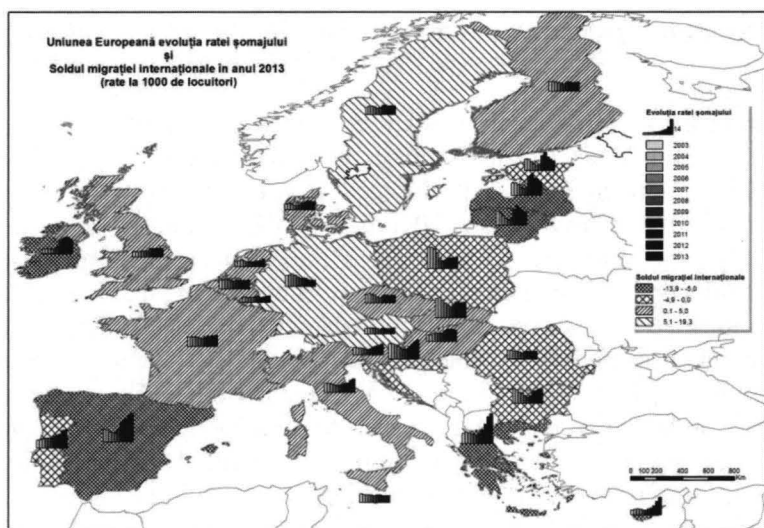
În profil teritorial se observă că fenomenul migrației internaționale este complex structurat la nivelul statelor Uniunii Europene, cele mai mari concentrări de populație imigrantă înregistrându-se în vestul continentului. În anul 2013 Germania avea peste 10 milioane de străini (persoane rezidente născute în afara frontierelor acestui stat), fiind urmată de Marea Britanie cu aproape 8 milioane și Franța cu aproximativ 7,5 milioane. Spania și Italia aveau fiecare în jur de 6 milioane de imigranți internaționali, iar Olanda și Belgia mai puțin de două milioane fiecare, Suedia, Austria și Grecia inventaria fiecare peste un milion de străini. Se observă faptul că statele periferice, în mod special cele din est care au aderat recent la UE, au pe teritoriul lor cele mai mici stocuri de imigranți. Se remarcă dinamica deosebit de accentuată a țărilor din sudul Europei care s-au transformat relativ recent dintr-un spațiu de emigrație în unul de imigrație.

Analiza populației imigrante raportată la numărul populației în anul 2013 scoate în evidență valoarea maximă înregistrată în Luxembourg unde 42,4 % din populație este formată din imigranți, următoarele cinci țări în ceea ce privește acest indicator fiind: Cipru - 23,2 %; Austria - 16,1 %; Irlanda - 16,0 %; Belgia - 15,7 % și Suedia - 15,4 %. Valorile cele mai înalte ale imigrației internaționale se înregistrează în țările mari din vestul Europei, dar procentecele cele mai însemnate de populație imigrantă raportat la numărul populației caracterizează mai ales statele de dimensiuni mici sau cele care au o populație redusă, un exemplu în acest sens fiind Suedia. În acest clasament România ocupă ultimul loc din UE având doar 0,9 % din totalul populației format din persoane născute în străinătate, Bulgaria și Polonia au și ele mai puțin de 2 % populație imigrantă din totalul populației.

După debutul și proliferarea crizei economico-financiare în anul 2007 fluxurile migratorii își schimbă direcția treptat, Irlanda și țările Europei de Sud înregistrează solduri migratorii negative datorită migrației de revenire și

aplicării politicilor anti-imigrație. Deși relația dintre crizele economice și migrație este una extrem de complexă se remarcă faptul că țările cu economii în recesiune nu sunt atractive pentru migranți datorită creșterii ratei șomajului care afectează de obicei mai intens muncitorii străini decât pe cei autohtoni.

La nivelul Uniunii Europene economiile celor mai avansate țări au traversat criza financiar-economică mai bine comparativ cu economiile statelor mediteraneene și estice. Deși produsul intern brut a suferit cea mai importantă descreștere în anul 2009, afectând toate statele din UE, totuși cele mai scăzute solduri ale migrației internaționale s-au înregistrat în țările cu rate ridicate ale șomajului. Bilanțul migratoriu era pozitiv în anul 2013 în: Germania, Austria, Luxemburg, Marea Britanie, Suedia, Finlanda, Danemarca, Belgia, Franța. Din perspectivă spațială țările cu un bilanț migratoriu negativ sunt situate în poziții periferice ale Uniunii Europene, astfel cele mai scăzute valori ale acestui indicator se înregistrau în anul 2013 în: Cipru, Letonia, Grecia, Lituania, Spania, Irlanda, Portugalia, Estonia, Polonia, Croația, România și Bulgaria.

Figura 2. Evoluția ratei șomajului și soldul migrației internaționale în 2013 din U.E.

Sursa datelor: EUROSTAT (<http://ec.europa.eu/eurostat>)

Anul 2015 a fost unul de cotitură în ceea ce privește politica imigraționistă europeană. Această schimbare s-a datorat fluxurilor masive de refugiați care au solicitat azil politic în țările mediteraneene și statele dezvoltate din U.E. Începând cu anul 2014 s-a înregistrat o amplificare a imigrației în special dinspre orientul apropiat și nordul Africii unde situația economică precară, dar mai ales războaiele au obligat populația civilă să emigreze forțat.

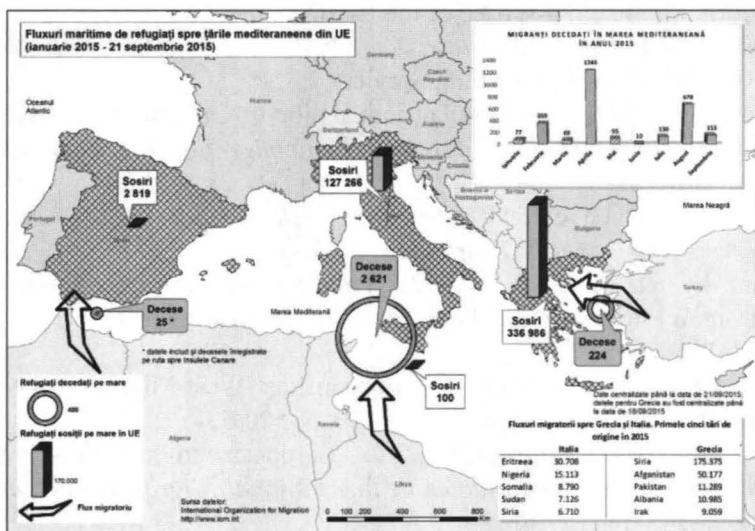
Rutele migratorii au ca puncte de plecare Siria, Irak, Eritrea, Nigeria, Etiopia, Sudan, trecând peste Marea Mediterană spre Grecia, Italia, Spania și Malta. Majoritatea refugiaților intenționau să ajungă în statele dezvoltate din vestul continentului, suprasolicitând sistemul european de azil politic, care s-a dovedit a fi depășit de situație.

Amplificarea la cote inimaginabile a migrației refugiaților a avut drept consecință creșterea tensiunilor între statele UE, schimbări legislative privind tranzitul migratoriu, construirea unor garduri la frontierele Ungariei cu Serbia și chiar intervenția forțelor de ordine maghiare împotriva valurilor de refugiați.

Traversarea Mării Mediteraneene s-a soldat cu un număr mare de morți, mai ales în zona Siciliei unde în perioada 1 ianuarie – 21 septembrie 2015 au decedat 2.621 persoane, migrația dinspre taberele de refugiați sirieni din Turcia spre Grecia soldându-se cu 224 decese în aceeași perioadă.

Ambiguitatea politicii migratorii a statelor europene, a avut ca rezultat o reacție întârziată, inefficientă privind gestionarea fluxurilor migratorii și a dus la accentuarea crizei umanitare.

Figura 3. Fluxuri maritime de refugiați spre țările mediteraneene din Uniunea Europeană

Sursa datelor: International Organization for Migration (<http://www.iom.int>)

Concluzii

Evoluția stocurilor de populație imigrantă din țările europene este relaționată cu evoluția sistemului economic capitalist și cu procesul de globalizare. Politicile migratorii au cunoscut de asemenea o serie de transformări în funcție de ciclurile economice și de nevoia capitalului european de a utiliza muncitori străini. Recesiunile economice au coincis întotdeauna cu înăsprirea politicilor migratorii, iar fazele de expansiune economică au fost însoțite de creșterea fluxurilor migratorii spre țările dezvoltate. Din momentul în care au fost inițiate fluxurile migratorii s-au menținut stabile, la cote înalte prin reîntregirea familială și prin solicitarea de azil și au devenit puțin controlabile din perspectiva statelor receptoare, astfel că numărul populației străine în țările europene a crescut constant în timp.

La nivelul societăților receptoare asocierea migrației cu pericolul terorist și dificultățile de integrare a noilor comunități etnice în societățile

receptoare plasează migrația internațională în sfera problemelor de securitate. Sistemul de azil european a fost suprasolicitat în anul 2015 datorită asocierii fluxurilor de migrație economică cu cele ale refugiaților dinspre zonele de conflict din Asia și Africa. Măsurile tardive și ambiguitatea politicii migratorii europene s-au soldat cu accentuarea crizei umanitare și creșterea numărului persoanelor decedate pe rutele migratorii care traversează Marea Mediterană.

Bibliografie

- Albertinelli, A., Knauth, B., Kraszewska, K., & Thorogood, D. (2011). *Migrants in Europe - A statistical portrait of the first and second generation*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Cohen, R. (1987). *The New Helots. Migrants in the International Division of Labour*. Oxford: Oxford Publishing Services.
- Diminescu, D. (2009). Exercițiul dificil al liberei circulații: o introducere în istoria migrației recente a românilor. *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, 45-62.
- Faist, T. (2010). The crucial meso-level. *Selected Studies in International Migration and Immigrant Incorporation*, 59-90.
- Fassmann, H., & Münz, R. (1992). Patterns and Trends of International Migration in Western Europe. *Population and Development Review*, Vol. 18, No. 3, 457-480.
- Fassmann, H., & Münz, R. (1994). European East-West Migration, 1945-1992. *International Migration Review*, Vol. 28, No. 3, 520-538.
- Hammar, T. (2010). Introduction to European immigration policy: a comparative study. *Selected Studies in International Migration and Immigrant Incorporation*, 45-58.
- López Palomeque, F., Anton Clavé, S., Blázquez Salom, M., Plaza Gutiérrez, J. I., Rico Amorós, A. M., & Sánchez Aguilera, D. (2000). *Geografía de Europa*. Barcelona: Editorial Ariel.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, E. J. (1998). *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Clarendon Press.
- Michalon, B. (2009). Cât de specifice sunt migrațiile germanilor din România. *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, 86-104.
- Rystad, G. (1992). Immigration History and the Future of International Migration. *International Migration Review*, Vol. 26, No. 4, 1168-1199.